

ושם בעיטור (דף עד טור ד') דאית ביה ג' על ג' יש עליה תורת בגד וכו' וכן פ' רב עמרם ריש מתיבתא (גיאוניקא עמוד 334 תש"ו XIV (14)).

עיטור דף ס"ח טור ד' ורב עמרם בר' ששנא פירש בתש"ו מן הקוצים וכו' (בגאוניקא עמוד 331 תש"ו IV (4)).

התש"ו בענין לב שנקרע גאוניקא עמוד 337 תש"ו XXII (22) נמצאת בתש"ו הגאונים הלכות פסוקות ס' מ"ד בשם רב עמרם.

תשובה XXIII (23) נמצא בהלכות פסוקות ס' פ"ז בשם רב עמרם.

תשובה II (2) (עמודים 328-329) הובא חלקה בעיטור דף ע"ז וז"ל ורב עמרם סדר המשנה אפקוהו מהלכתא.

תש"ו XXXV (35) נמצאת בהלכות פסוקות ס' קפ"ח בשם רב עמרם

וכל הל' ציצת הובאו בהלכות פסוקות ס' ע' בקיצור בשם רב עמרם (חוץ מן הקטע האחרון בענין ס"ר לא כתוב ברב עמרם וכנראה שלקחו מן העיטור דף ע"ה טור ד' ששם כתוב נוסח כזה וע' מה שכתב המגיה של הגאוניקא באנגלית.

ובתש"ו (24) הג"ל כשהביא הברייתא דף ל"א: הביא כגרסת רש"י ורב הא"י גאון ולא כהר"ח וע' ברי"ף גאות דף פ"ג שהביא שרב עמרם כרב הא"י.

ו) כללי הפסק במחלוקת הגאונים עם הראשונים

וע' לשון הרא"ש ב"ק פ"ט ס' כ"ג וז"ל וראיתי בשאלות דרב אחאי בם' ויקרא שפסק גם הוא כשמואל ואע"פ שדבריהם תמוהין אין לחלוק עליהם עכ"ל הובא בטור חור"מ ס' קכ"א. וראינו שהרא"ש והטור אינן חולקים כ"כ מהר על השאלות רק בראיות חזקות מאוד ומה שנכנס רק בגדר "דבריו תמוהין" אין עדיין סיבה לחלוק א"כ כ"ש על בית דינו של רב עמרם גאון שיש לו עוד יותר משקל כג"ל ואפילו אילו היו דבריהם תמוהין וכ"ש שדבריהם אינן תמוהין כלל אדרבה הכל מורה על זה והוא מילתא דמסתברא א"כ בודאי ובודאי מי שהיה רואה אותו היה מודה (מה שכתבנו בשם הרא"ש איך שהעריך השאלות, כמדומני שהנהגה כזו אינו מוסכם בין הראשונים שיש שאין חולקים עד כדי כך) שהם ס"ל שבזמן שדבריהם תמוהין חולקים אבל בזמן שאין דבריהם תמוהין אין חולקים. וכ"ש בשמובנים היטב) וע' לשון מהר"ם חלואה דף ל': סד"ה ורבינו האי ומליח וגבינה אע"פ שאין בהם חמץ ודאי הדבר יצא מפי הגאונים ואסרוהו כל שלא געשה בכלים כשרים ובשמירה ואין לזוז מדבריהם שכל דבריהם דברי קבלה

עכ"ל. (ע' ביד מלאכי בכללי הבה"ג שח"ו לומר שאין רשות לראשונים לחלוק על הגאונים אלא הכונה שרק בראיות חזקות חולקים ואם לאו אמרינן שכל דבריהם דברי קבלה).

(ע"ע בדברי הרא"ש פ"ד דר"ה ס' י"ד (עמוד מ' טור ב') בשם הרמב"ן ומה שחולק עליו וז"ל הרמב"ן שם יש לנו לקבל עדותם שהגאונים קבלו מרבנן סבוראי ורבנן סבוראי מרבנן אמוראי ובישיבתן על כסא של רב אשי הן יושבים ובבה"כ שלו היו מתפללין עכ"ל. (כונתו על רב גטרונאי גאון ורב עמרם גאון שהוזכרו שם ששניהם היו במתא מחסיא כמו רב אשי) והרא"ש שחולק משום שיש לו ראיות כנגד זה ובעצם המחלוקת שם בענין תשע ברכות בר"ה איך נתגללו הדברים ע' בדורות הראשונים מהג' ר' יצחק אייזיק הלוי כרך ח' פרק ל"ו)

וע' ביד מלאכי בכללי שאר ראשונים אות כ"ה דהאור זרוע כלפי השאלות הוא כב"ש במקום ב"ה שאינו משנה ולא חיישינן ליה כלל וא"כ כ"ש כלפי רב עמרם גאון ובית דינו (אף כנראה שרב עמרם גאון היה יותר מאוחר מרב אחא. שרב אחא היה בשנת תק"ז לאלף החמישי ובה"ג באותו תקופה ורב עמרם בשנת תרי"ח, ק"מ שנים לפני רב האי גאון)

וז"ל ספר הליכות עולם ממרן הב"י בכללי הגמרא (דף ס"ו טור א') כשדברי הגאונים הקדמונים כתובים על ספר ידוע ומפורסם והאחרונים (כונתו כאן מה שאנו קוראים "ראשונים" שהם אחרונים כלפי הגאונים) חולקים עליו הלכה כבתראי אבל כשתמצא כתוב אחד ולא עלה זכרונו על ספר מפורסם ונמצא אחרון חולק עליו אין לילך אחר האחרון דאפשר דלא שמיע ליה ואי הוה שמיע ליה הדר ביה. מהרי"ק שורש צ"ד (שם נמצא בקרוב לתחילת התשובה אחר וזהו כתב השלישי) הובא ברמ"א חו"מ ס' כ"ה סע' ב' בסוף והמקור הוא ברא"ש ברכות פ"ג ס' ל"ה וכמש"כ בביאור הגר"א שם בגמ' שבת ס"א דילמא ר' יוחנן הא מתניתא לא הוה שמיע ליה ואי הוה שמיע ליה הוה הדר ביה. (הובא ג"כ בש"ך יו"ד ס"ס רמ"ד בהנהגת איסור והתר את ה').

ואף שלשון הרמ"א "אין צריך לפסוק כדברי האחרונים", לא תדייק שאם רוצה יכול לפסוק כדברי האחרונים. אלא כונתו שכיון שא"צ לפסוק כהאחרונים. ממילא הלכה כהראשונים. וכן הוא במקור הדברים ברא"ש פ"ג דברכות. וכן הוא בב"י הג"ל ובמהר"ם אלשיך שהובא בש"ך חו"מ ס' כ"ה ס"ק ס"ו.

ועוד דהרי במקום שאין הלכתא כבתרא הלכה כמי שגדול בחכמה ומניין (ע"ז ז.) הובא ברמ"א שם ובסמ"ע ס"ק י"ח ור"ע היה גאון וגם גדול במנין כמו שתראה

ריבוי התלמידים שהיו שם, ומה שכתב שם הרמ"א דבשעת הדחק וגם יש הפסד מרובה אפשר לסמוך על המקילים זה רק כשלא אתמר הלכתא, ע' גדה ט. הובא בחז"א שביעית ס' כ"ג וכתב שם דדבר שנפסק בש"ע הוה אתמר הלכתא, וכ"ש כאן שלא היה כלל מחלוקת בדור של ר"ע ורק אח"כ אלו שלא ידעו הפסק כתבו אחרת ואילו ידעו תלינן דלא היו אומרים (בפרט שאין להם שום ראיה ע' לקמן ס"ק ז') א"כ אין כאן כלל מחלוקת ולא שייך כלל לומר על זה כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק.

ושם בש"ך ג"כ כתב ומ"מ אין לחלוק על הגאונים הקדמונים ומקודם הרי"ף כבר פסקו דורות הגאונים. עכ"ל וכונתו שאף שהראשונים יכולים לחלוק על הגאונים. וכן מן האחרונים (היינו מהרי"ק ודעימיה) יש מקום עוד לחלוק על הראשונים רק שאז צריך להתישב בדבר והמורה אין מחויב לפסוק כבתראי רק תלוי לפי אומד הדעת, אולם האחרונים אינן יכולים לחלוק על הגאונים הקדמונים (היינו עד רב האי גאון). ורב עמרם גאון הוא מן הגאונים הקדמונים. וא"כ תראה שפשוט שהגאונים נקראו גדר גדול בחכמה כלפי הראשונים וכ"ש ישיבה דכלה שהוא ג"כ גדר גדול במנין

ועכ"פ יוצא מכל זה שאם הראשונים (מה שאנו קורים ראשונים) חולקים על הגאונים, אם היה ספר מפורסם תלינן דראו דברי הגאון והלכה כבתראי ואם לא היה ספר מפורסם תלינן דלא ראו אותו והלכה כהגאונים. וע' בה"ל ס' ש"ל (עמוד 342 לפני שמתרחב) וז"ל וחפשתי עוד ומצאתי ראייה לדברינו מראשון לראשונים והוא רב אחאי גאון אשר בודאי אם ראה הראב"ד דבריו אפשר ג"כ שהיה מבטל דעתו מלפניו עכ"ל.

ואם המ"ב כותב שהראב"ד אילו ראה רב אחאי גאון היה נכנע. א"כ כ"ש על רב עמרם גאון שייך זה לומר אילו ראו הראשונים רב עמרם גאון ורב צמח אב"ד, הנך מרגן ורבנן חבורתא קדישתא די בבבל רישי כלה ורישי מתיבתא ודיני די בבא וכל תלמידיהון, היו נכנעים. (ואף שהראשונים יש להם כח לחלוק על הגאונים אם יש ראיות חזקות ואף על תשובות אלו)

ומיהו דעת החז"א בכלאים ס' א' ס"ק א' שעל השאלות ובה"ג לא אמרינן כ"כ בקלות שהראשונים לא ראו אותו. ונראה משום שספריהם נתפשטו מאוד אצל הראשונים כמו הרי"ף והרא"ש והרי"ז והרשב"א והרמב"ן ועוד הרבה שמביאים הרבה פעמים דבריהם, ומחשיב החז"א כגדר ספר ידוע דהלכתא כבתראי (וק"ק על המ"ב דהראב"ד ודאי ראה השאלות ע' ספר "כתוב שם" של הראב"ד סנהדרין פ"ח בסוגיה דיהרג ואל יעבור). אולם תשובות אלו של ר"ע

גאון לא נתפשטה בין הראשונים חוץ מן העיטור שהביא חלקים מהם כג"ל וכן הרי"ץ גאות היה לו והביא קצת מהם ומכוחו הובא אח"כ בטור ס' תס"א (כך נראה מדבריו שהעתיק דברי רב נטורנאי ותיכף ר"ע כמו שכתוב ברי"ץ גאות) וכן הראשונים שנתגלו בזמן האחרון כמו מהר"ם חלואה ואהל מועד ומאירי והריטב"א על פסחים שג"כ לא נתגלה הרבה זמן, היה להם התשובה עצמה או רק ממי שהביא דבריו, אבל אצל הראשונים המפורסמים כמו הרי"ף והרא"ש והרשב"א והרמב"ן והטור לא מביאים מתשובות אלו כלל.

ומכל זה תראה שלא היה תשובות אלו מן המפורסמים כמו הבח"ג והשאלות. וכן משמע מלשון הרמ"א שם שכתב וז"ל כל מקום שדברי הראשונים כתובים על ספר והם מפורסמים וכו' אבל אם נמצא לפעמים תשובת גאון ולא עלה זכרונו על ספר וכו' עכ"ל משמע שסתם תשובה לא תלינן שהוא מפורסם, עד דנכתב בספר דהיינו שכורכים הרבה תשובות יחד ומפיצים אותם ללמד לכלל ישראל כמו תשובת הרשב"א וכו'. אבל סתם תשובה שנכתב לשואל לא תלינן שיהא מפורסם. אף שיש שהעתיקו תשובה זו.

וע' במאירי בהקדמה על אבות בד"ה רבינו חננאל, שמבאר הענין משום שהיו הגאונים ליבם פתוח כאולם וידעו הכל בע"פ ולא הוצרכו לכתוב ורק אם אחד שלח שאלה השיבו תשובה אבל לא בתורת ספר.

והעיקר שלא מצאנו לאף אחד מן הראשונים שיכתוב כעין לשון כתב ר"ע גאון וכו' ולא נראו דבריו.

(וע"ע בלשון שו"ע הרב סוף הל' פסח בהל' מכירת חמץ וז"ל גודע בשערים המצוין בהלכה אשר הרבה מספרים הראשונים ז"ל לא יצא לאור הדפוס בימי האחרונים ז"ל הט"ז והמ"א והנמשכים אחריהם עד עתה קרוב לדורותינו אלו, כנראה בעליל מספר שיטה מקובצת על כמה מסכתות וכיוצא בו ולזאת ודאי שאין לסמוך להקל למעשה על הקולות שנמצא בדברי האחרונים ז"ל ובפרט באיסור תורה חמור כחמץ שהחמירה בו תורה בב"י וב"י ומי שעולה על דעתו שמכירת חמץ הוא מדברי סופרים לפי המנהג שהכל מבטלין החמץ וכו' שגגה היא בידו ע"ש, וא"כ כ"ש היום שנתגלו הגאונים ז"ל, ששוב אין עוד לסמוך על מה שנהוג.)

ז) החולקים לא מביאים שום ראיה לדבריהם

ועוד, אלו הראשונים החולקים לא מביאים שום ראיה לדבריהם ובדברי ר"ע כתבנו בס' א' מספיק אפשרות לראייה שלו. ע' חר"מ בפ"ת ס' כ"ה ס"ק ח' שאף

במקום דאמרינן הלכתא כבתראי, הוא רק כשהבתרא מברר דבריו בראיות צודקות אבל כשהבתרא כותב דעתו בסתם בלי שום ראייה שלא כדעת הפוסק הקודם לו, מאי אולמיה דאחרון מראשון וכ"כ בתשו' הרשב"א ח"ב תולדות אדם ס' שכ"ב שאין לדחות דברי הראשונים בלי ראייה, וכ"ש כאן שהקמא יש לו ראיות והבתרא אין לו.

ועוד יש להוסיף קצת דנראה שדעת הב"י מסברה כמו רב עמרם גאון ע' מה שכתבנו ס' ג' ס"ק י"ז שדעת הב"י שקביעות נקרא אין לך הערמה גדול מזו. רק בגלל הטור שהתיר בקביעות, דחק בדברי הבה"ג שכוונתו על תנאי מפורש אבל שקביעות נקרא הערמה. כמו שס"ל הב"י מסברה פשוטה.

וע' בחז"א שם שכתב וז"ל (יו"ד ס' ק"ג ס"ק ח' ד"ה אם) אם כי אין אנו נגשים להכריע בין הראשונים בהכרעה שיכלית מוחלטת, מ"מ מתלווה תמיד בהכרעה עיון שכלי והרבה פעמים מכריע מרן ז"ל (כוונתו על הב"י) כאחת הדעות מפני שדבריהם מחוורים ביותר ומתישבות כל הקושיות עכ"ל החז"א. והרי לא עלה על דעת הב"י לחלוק על הבה"ג שכתב שהערמה אסורה. רק כל הגידון מה נכנס בגדר הערמה וכיון שס"ל מסברה שקביעות הוה הערמה, רק שמצא ראשונים היפוך זה ואין דרך הב"י לחלוק על הראשונים בסברה. דחק לפרש ענין הערמה שהוא תנאי, אבל אילו מצא ראשונים שקביעות אסור היה סברתו מכריע כמותם וכ"ש מדברי הגאונים. ואף שאין טענה זו מבוססת. מ"מ עוזר לכל הג"ל. א"כ אנו מה נענה בתריה והאם אין ראוי ליכנע לפני רב עמרם גאון. אפילו לא היו מבינים דבריו. וכ"ש שדבריו מובנים ואין שום קושיה וזה הפשטות בתוספתא והרבה ראשונים שראו אותו מביאים דבריו בלי לפקפק כלל יש בשמו ויש בלי להזכיר שמו, הלא המה הריטב"א ריש כל שעה והמהר"ם חלאוה דף ל' והמאירי דף ו., והאהל מעד דף צ"ב והגמוקי יוסף דף ו'.

ח) אם תמ"ב ראה רב עמרם

הערוני שהמ"ב הביא לפעמים מחדושי הריטב"א ע' ס' תל"ו בה"ל ד"ה ולא יברך שה"צ ס"ק ט', וכן הביא הרבה פעמים מהר"ם חלאוה, וזה לא הביא, אלמא דס"ל שאין הלכה כמותו, אולם נראה דאין לדייק מזה שס"ל שאין הלכה כמותו דאין לנו ראייה שראה הספרים הללו על הסדר, וכך משמע שאילו ראה היה מביא דבריהם עכ"פ להעיר, ואם נכריע בכל זאת שראה את זה. אפשר לומר כיון שהדבר נוגע לחלוק על הטור וב"י ומנהגם של כלל ישראל אז צריך יותר בירור בשורש הדברים. והרי הריטב"א לא כתב כלל בשם אמרו, ומהר"ם חלאוה כתב סתם רב עמרם ולא כתב גאון ואפשר להבין מדבריו שזה אחד מן הראשונים

ששמו רב עמרם וכל ספר מהר"ם חלוא נתגלה רק מחדש אז ואינו ידוע כ"כ על מי מתכוון כשהביא דבר של גדול וזה לא מספיק לעשות מהפכה, וע' בחז"א או"ח ס' ס"ז ס"ק י"ב שאין לסמוך כ"כ על ספרים חדשים שאולי יש טעות שם (וע' באגרות החז"א ח"ב ס' כ"ג וכן תשובות וכתבים בעניני זרעים ס' כ"ג אות י"ב ממרן החז"א) ורק כשיש בירור גמור אפשר לסמוך כמו שכתב או"ח ס' ל"ט ס"ק ו' וכן הובא בשמו בהקדמה של שער המים להרשב"א מהרב אברהם ריסנר שאם רואים הרבה מקומות שמביאים דברי הספר ההוא אפשר לסמוך עליו ולא היה.. היה כח ובירור מספיק במקור הדברים בכללות לעשות שינוי בכלל ישראל כי לזה צריך יותר ספרים ודברים יותר מבוססים, והוא השתמש באותן ספרים בעיקר לצרפו בתוך הכרעה בין האחרונים ז"ל, ואינו דומה למה שזכינו היום להביא הדברים מן המקור ממש, ובירורים הרבה על אמיתיות תשובות אלו, וגם ראינו שלא היה פסק פרטי של רב עמרם רק הסכמת בית דינו ברוב עם.

ט) ביאור על הגאונים שכל דבריהם דברי קבלה.

מה שכתבנו שעל הגאונים נאמר שכל דבריהם דברי קבלה היינו שהגאונים קיבלו מרבנן סבוראי שקיבלו מן האמוראים. וזה כל זמן שאין הראשונים מביאים ראיות נגדם, והכוונה בזה שסתמא מחזקינן שקיבלו כל דבריהם מרבנותם שאף שלא נכתב דברי הקודמין על הספר מ"מ היו אז רגילים למסור הדבר בעל פה כמו שכתב המאירי בהקדמה לאבות והיו מצמצמים מאוד הכתיבה, ורק אם הראשונים מביאים ראיה נגדם תלינן שדין זה לא נמסר בקבלה רק אמרו מסברת עצמן, ובזמן הראשונים נתמעטו הלבבות מצרת הגלות, משום שכל זמן תקופת הגאונים היה עיקר מקום התורה בישיבות בבל ולא זזו משם ואח"כ נתבטלו הישיבות ונתפזרו הגדולים לערי אירופה וצפון אפריקא וגפסק הקבלה שבע"פ ונשמר ע"פ רוב רק מה שכתוב על הספר חוץ אם אמרו מפורש שדבר זה קיבלו איש מפי איש כעין שכתב הרמב"ם בפה"מ פ"א דעידיות משנה ג', ואז כשראו הראשונים שא"א למסור בע"פ הדברים התחילו לכתוב ספרים הרבה ע' מאירי שם. וזה הטעם שיש לנו הרבה יותר חיבורים מן הראשונים ממה שיש לנו מן הגאונים. אף שהגאונים היו יותר גדולים מן הראשונים.

י) אם יש כלל כזה שאין אחר הבי' כלום

וכן העירוני שיש מן האחרונים ז"ל שכתבו שאין לאחר דברי הבי' והרמ"א כלום, (שו"ת אבני גזר או"ח ס' ד' ס"ק כב, אה"ע ח"ב ס' ר"ז אות ל"ח, שו"ת כפי אהרון ח"א ס' י"ג) אולם לא ראינו כן באחרונים ז"ל המקובלים כמו הש"ך ומ"א וכיו"ב שרגילים לחלוק על הבי' וכ"ש מכת הגאונים וע' בחז"א יו"ד ס' ק"ג ס"ק י'